

A Pitvarosra áttelepített magyarok és a római katolikus egyház

**Az 1947-48-as szlovák-magyar lakosságcsere családom és ismerőseim
emlékezetében**

„Fekete gőzös vigyél vissza magyar hazámba”

1. kép Mindszenty bíboros látogatása, kezét fog Nagy Ignáccal (ükapám), mögötte, balra Kiss Ferenc (plébános) (Pitvaros, korabeli felvétel)

Jelige: Zrínyi

Tartalom:

Bevezetés	2
Történelmi előzmények.....	2
Lakosságcsere Egyezmény.....	3
Fehérlaposok.....	4
Reszlovakizáció.....	5
Csehszlovák propaganda	6
A Pitvarosról kitelepülők.....	6
Megérkezés.....	7
Ez ügysem maradhat így.....	9
Áttelepítettek és a római katolikus egyház	9
Templomépítés.....	12
Iskola	13
Beilleszkedés	15
Összegzés	16
Felhasznált irodalom.....	18
Hivatkozások.....	19
Névjegyzék	20

Bevezetés

Amikor a világ magyarsága, 2020-ban, szomorú szívvel, a „Trianoni-döntésre” emlékezik, joggal tehetjük fel a kérdést: miért van ez a téma, száz év elteltével is, ilyen intenzíven jelen a közgondolkodásban. Ablonczy Balázs történész (A Magyar Tudományos Akadémia Lendület-Trianon 100 Kutatócsoportjának vezetője) egy ECHO TV-ben elhangzott interjújában az alábbi válasz adta erre a kérdésre: *„Azért mert vannak határon túli magyarok, akik ennek az egész helyzetnek a kárvallottjai. Nem felejthetjük el azt, hogy kisebbségben élni az mindig hátrányos helyzetet jelent. [...] A határokon túl kisebbségben élő, illetve a szülőföldjét elhagyni kényszerült magyaroknak, a mai Magyarország területén, több mint egy millió rokona, családtagja, leszármazottja él, ez egy millió történet arról, hogy miért kellett eljönni.”*¹ (202ww) Az én családomnak is van ilyen története.

Az elmúlt nyáron nagyapámmal a régi családi iratok, fényképek rendezgetése közben megtaláltam ükapám, Nagy Ignác a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság által kibocsátott személyi lapját. Ez az irat tartalmazza személyes adatai mellett azt is, hogy feleségével, Tóth Erzsébettel, és fiával, Nagy Gáborral (dédapám) együtt telepítették át Gútáról. Feltüntették rajta a Csehszlovákiában visszamaradt ingatlan vagyonát: a két lakóházát, az azokhoz tartozó melléképületeket, a föld területeit (szántó 11kh., rét 8kh.). A szürkés színű okmányt kezemben tartva elgondolkoztam azon, hogy mit érezhettek ükszüleim akkor, amikor, hatvanévesen, öszülő fejjel el kellett indulniuk az ismeretlenbe, ott kellett hagyniuk a szülőföldjüket. A legfájdalmasabb talán az volt, hogy a családjukat is szétszakították. József fiuk és annak családja Csehszlovákiában maradt, ők nem szerepeltek az áttelepítésre kijelöltek között. Gútán a temetőben maradtak az elhunyt hozzátartozóik is, köztük Lajos fiuk, aki tragikus módon vesztette életét (a Vág vizébe fulladt). Tudom, hogy a kényszerű áttelepítés tragédiáját felmenőim mellett, sajnos még sok ezer csallóközi, mátyusföldi magyar élte át a szlovák-magyar lakosság csere során. Ismerőseim között is vannak áttelepítettek. A családom történetére vonatkozó kutató munkám során az írott források mellett, rokonaim, ismerőseim beszámolóit is felhasználtam. Adatközlőim nevük kezdőbetűivel jelölöm a továbbiakban; teljes nevüket és a velük készített interjú dátumát a dolgozat végén található Névmutató tartalmazza.

Történelmi előzmények

Ükszüleim Gútán az Osztrák Magyar Monarchia területén, Ferenc József császár és király alattvalóiként látták meg a napvilágot. Az első világháborút követően, a

¹ v.ö.: www.youtube.com/watch?v=DrGWYJQYidM (utolsó megnyitás 2020 december 12)

Magyarországon egymást váltó kormányok irányították sorsukat, mind addig amíg 1920. január 10-én Gútát meg nem szállta az olasz tisztek vezetése alatt álló csehszlovák hadsereg. A trianoni békediktátum szülőföldjüket a T. G. Masaryk vezette I. Csehszlovák Köztársasághoz csatolta, akaratuk ellenére, megkérdezésük nélkül. Természetes, hogy 1938-ban, az első bécsi döntés után örömmel élték meg a magyar honvédek bevonulását, és azt, hogy szülőföldjük újra a Magyar Királyság része lett. Akkor, amikor 1945. március 31-én a szovjet csapatok elfoglalták Gútát, már sejtették, hogy életük újra jelentősen megváltozik. Arról még nem tudtak, hogy sorsukról és a Csehszlovákia területén élő összes magyar sorsáról már 1943-ban döntöttek. A londoni és a moszkvai emigrációban élő csehszlovák politikusok, élükön E. Benessel az új köztársaságot német és magyar nemzetiségek nélkül képelték el. Úgy vélték, hogy az I. Csehszlovák Köztársaság felbomlásáért a területén élő magyarok és németek voltak felelősek. Ezért ükszüleimet családjukkal és magyar testvéreikkel együtt kollektívan háborús bűnösökké nyilvánították, és hontalanná tették őket hazájukban².

Lakosságcsere Egyezmény

Mivel E. Benes és „politikustársai” azon elképzelése, hogy a Vörös Hadsereg katonái és a velük szövetségben harcoló csehszlovák fegyveresek, északról dél- felé haladva szabadítsák fel Csehszlovákiát, és így menekülésre kényszerítsék a magyar lakosságot, nem valósult meg. Ezért a magyar kisebbség elűzésére új tervet készítettek. Ezt Gustáv Husák 1945. május 25-én ismertette. Ez alapján először az első bécsi döntés után betelepült telepeseket utasítanák ki, azokkal együtt, akik vétettek a köztársaság ellen (pl. nyilasok), majd a Szlovákiában maradó magyarságot a magyarországi szlovákokkal cserélnék ki. 1945 június 27-én már ezt olvashatjuk a Makói Népújságban *„két pitvarosi és egy csanádalbertyi gazda személyesen eljár Budapestén a csehszlovák követségen, ahol áttelepítési szándékukat bejelentették. Ott – előadásuk szerint – nagy megértéssel, sőt örömmel fogadták szándékukat, és a terv kivitelezésével foglalkozva rövidesen közölték velük, hogy tudnak részükre földet, jobbat és nagyobbat biztosítani, mint amivel itthon rendelkeznek. A küldöttség tagjai Budapestről hazaérkezve nyomban gyűlést hívtak össze és közölték a szlovák lakossággal, hogy nincs akadálya a Csehszlovákiába való áttelepülésnek, mert a Csallóközben és Komárom*

² **1943 december**, Benes Moszkvában felveti a magyar kisebbség kitelepítésének lehetőségét; **1944 november**, a londoni székhelyű csehszlovák kormány hivatalosan kéri az USA, Nagy-Britannia, Szovjetunió hozzájárulását a kitelepítésekhez; **1945. április 5**, a kassai kormányprogram a kollektív bűnösség elve alapján kilátásba helyezi, a magyar és német kisebbség felelősségre vonását, csehszlovák állampolgárságtól való megfosztását, vagyona lefoglalását, a német, magyar iskolák bezárását; **1945. augusztus 2**, Edvard Benes kiadja a 33/1945 sz. dekrétumát, amely a teljes magyar, német kisebbséget az aktív antifasiszták kivételével megfosztja csehszlovák állampolgárságától;

*környékén kaphatnak földet. [...] A község lakosságának (2700 fő) eddig 70 százaléka iratkozott fel. Az áttelepülni szándékozók között természetesen legtöbb a földtelen, sok a 2-3 holddal bíró, de akad 10, 20 holdas gazda is. Vannak kevesen olyanok is, természetesen az öregebbek közül, akik nem akarnak menni.”*³ (Makói Népujság 1945. június 27, 1945) Nehéz megállapítani 75 év távlatából, hogy mennyire volt spontán ez az akció, hiszen 1945. szeptember 3-án Budapesten Delibor M. Krno, a csehszlovák kormány képviselője, hivatalosan kezdeményezte Gyöngyösi János magyar külügyminiszterrel folytatott megbeszélésén, hogy a két ország kezdje meg a tárgyalásokat a lakosságcsereéről. Gyöngyösi János azt az álláspontot képviselte, hogyha Csehszlovákia nem akar magyar kisebbséget, azt a határ megfelelő kiigazításával kell megoldani, nem népcserével. A csehszlovák vezetés a magyar kisebbséggel szembeni brutális fellépéssel (pl. csehországi deportálások, Pozsonyligetfalu) érte el, hogy 1946. február 27-én Budapesten V. Clementis és Gyöngyösi J. aláírta a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezményt. Ennek értelmében a magyarországi szlovák önként jelentkezők számával megegyező számú személyt jelölhettek ki a csehszlovák hatóságok, az országuk területén élő magyarok közül kényszerkitelepítésre. (N. A.: „Nagyapám mondta, hogyha ők önként nem jöttek volna, talán minket sem zavartak volna el”)

Fehérlaposok

A gútai községi hivatal vezetője Ondej Krizko⁴ volt, aki 1945. május 10-től 1950 őszéig látta el ezt a tisztséget. Ő volt a csehszlovák államhatalom akaratának megvalósítója a településen. Többek között ő irányította a Szlovák Telepítési Hivatal részletes utasításai alapján, 1946 tavaszán a népszámlálást és vagyonösszeírást. A „gazdasági egységek” (családok) létszámát, részletes vagyoni helyzetét, nemzetiségi hovatartozását tartalmazó adatok fontos információk voltak, mert ezek alapján került sor az áttelepítendőek kijelölésére. Gútán az összeírás és a központi irányelvek alapján Ondej Krizko jelölte ki a lakosságcsere résztvevőit. *„A telepítésre kijelölt személyek jegyzékébe kellett venni minden magyar nemzetiségűt, aki 5 kat. holdnál nagyobb mezőgazdasági földbirtokkal rendelkezett, ezen kívül minden iparost, aki jelentősebb műhellyel, vagy házzal bírt, minden értelmiségit, aki ellenségesen viselkedett a köztársasággal. A jegyzékből viszont ki kellett hagyni az aktív antifasisztákat, a reszlovakizáltakat és a gazdaságilag gyengébb rétegeket.”*⁵ (Béla, 1997) A jegyzékre Gútán

³ Makói Népujság 1945. június 27, 125. szám, 3. o.

⁴ Ondrej Krizko 1891-ben született Pitvaroson. Már az 1844. augusztus 28. a pitvarosi összeírás során a 317. sz. házban említik Krizka Györgyöt, aki feltehetően őse a Pitvarosi Krizka/o- knak (az adatot Dáczér Károly: Kamarai dohánykertészségek telepítése a Dél- Alföldön, Csongrád Megyei Levéltár, 1998, 248. o.)

⁵ Angyal Béla: Gúta 1945-1949, Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1997 28. o

443 gazdasági egység került föl⁶. (Béla, 1997, old.: 28) Ükapám (és a vele egy gazdasági egységbe tartozóak) földtulajdona nagysága miatt került fel a jegyzékre, míg veje (lányuk férje, Szépe Rajmund [1905-1971]) foglalkozása (kovács) miatt. Ők megkapták a „fehér lapot”. Ükapám legidősebb fiának, Nagy Józsefnek, a neve nem került rá a jegyzékre, mert ő csak 2 kat. hold földbirtokkal rendelkezett. Így szakadt szét ükapám családja. A lakosságcsere jegyzékét a telepítési hivatalban „ikresítették”, azaz összekapcsolták a Magyarországról áttelepülni szándékozó szlovákokéval.

Reszlovakizáció

„Június 21-én érkezik meg a gútai községhezára a Belügyi Megbízott 20.000/I–IV/I–1946 sz. hirdetménye a lakosság reshlovakizálásáról. A szövegét azonnal magyarra fordítják, és kifüggesztik a községben és a nagyobb tanyaközpontokban. [...] A családfő, aki korábban magyarnak vallotta magát, szlovák őseire hivatkozva kérhette a maga és a vele egy háztartásban élők számára a szlovák nemzetiség elismerését. Ez az állampolgárság megadását is jelentette, s a nemzetiségi üldözés végének a reményét csillantotta fel.”⁷ (Béla, 1997)N. G.: „Nagybátyám Nagy Ignác (szül. 1917) községi alkalmazottként dolgozott ekkor Gútán, amikor értesült a reshlovakizáció lehetőségéről, úgy érezte, hogy ez ellen fel kell lépnie, társaival együtt szervezkedni kezdtek és röplapokat készítettek a községhezán. Szervezkedésük még a röplapok kiosztása előtt kitudódott, így az akciójuk nem sikerült. Őrizetbe vették, majd szabadon bocsátották őket. Ngybátyám úgy érezte, hogy azonnal Magyarországra kell menekülnie a megtorlás elől. Első két szökési kísérlete nem volt sikeres. Mikor másodszor elfogták a határőrök nagyon megverték. Ekkor már a gútai csendőrök is keresték őt. Nagyapám szervezte meg a harmadik szökési kísérletét, ekkor már sikerült Magyarországra átjutnia.”⁸ Vadkerty Katalin A Kitelepítéstől a Reshlovakizációig c. könyvében amikor a reshlovakizációt ellenzők megnyilvánulásait felsorolja Nagy Ignácot és társait nem említi, de Angyal Béla, az előbb idézett könyvének függelékében 5. sz. jelentésében beszámol arról, hogy a reshlovakizáció „lefolyása elég sima volt, bár az ellenpropaganda elég erős volt, így 8 személyt őrizetbe kellett venni, akiket a Belügyi Megbízott általános utasítása alapján azonnal szabadon engedtek.”⁹ (Béla, 1997)

⁶ V. ö. Angyal B. 1997 28. o.

⁷ Angyal B. 1997 26- 27. o.

⁸ N. G. – Nagy Gábor adatközlőm nevének rövidítése. Amint jeleztem, a szövegben így jelölöm majd az interjúimból származó információk forrását. A teljes neveket a Névmutatóban találja az olvasó.

⁹ Angyal B. 1997 69. o.

V. J. né: „Édesanyám - aki özvegyasszony volt - is vállalta volna a reszlovakizációt annak reményében, hogy a szülőföldünkön maradhassunk, de egyetlen szlovák felmenőnk se volt, illetve már ki voltunk jelölve áttelepítésre. Ezért be sem adtuk a kérelmünket, hiszen biztos elutasították volna.”

Csehszlovák propaganda

Az 1946. február 27-én megkötött lakosságcsereegyezmény alapján a Csehszlovák Áttelepítési Bizottságnál 1946. május 27-ig lehetett a Magyarországot elhagyni szándékozó szlovákoknak jelentkezniük. A csehszlovák szervek propaganda kampányt indítottak, hogy minél több cseh, illetve szlovák nemzetiségű jelentkezzen. Nem csak Magyarországon, hanem Csehszlovákiában is kampányt indítottak, felhívták a szlovák lakosság figyelmét nemzeti kötelességükre, azt kérték tőlük, hogy igyekezzenek rábírní Magyarországon élő rokonaikat, hogy azok települjenek át Csehszlovákiába. A Csehszlovák Áttelepítési Bizottság Magyarországon az agitálási kampány során felhasznált 790.000 újságpéldányt, 490.000 brossurát, 540.000 röplapot, szervezett 60 hangversenyt, 266 előadást a rádióban, és 135 településen 277 népgyűlést¹⁰ (Pál Z. , 2000).

A Pitvarosról kitelepülők

A falu szlovák lakossága megosztott volt, mivel a nagyrészü kitelepülni szándékozott és hitt a propagandában, a jobb élet reményében. Voltak olyanok is, akik a Pitvaroson maradás mellett döntöttek, koruk, vagyoni helyzetük, családi okok miatt. Az elmenni szándékozók és a maradni akarók között komoly feszültség alakult ki. Még egy családon belül is megosztottak voltak az emberek. A falu két lelkésze sem értett egyet, míg Bulik András segédlelkész a kitelepülés mellett, addig dr. Gubcsó András a falu lelkésze a Pitvaroson maradás mellett agitált. A kitelepülni szándékozók dr. Gubcsó Andrást még hamis vádakkal fel is jelentették a népbírószágon. A Makói Népszágy így számlolt be a negyedik tárgyláson hozott felmentő ítéletről: *„Az egész bűnper háttérében a gyűlölködés volt a mozgatórugó, amely a távozó és itt maradó szlovákság között támadt, a maradás, vagy kitelepülés problémája körül. Az itt maradás mellett propagáló Gubcsót akarták ezért ilyen úton a faluból eltávolítani, ami végeredményben sikerült is, mert ma Medgyesegyházán lakik.”*¹¹ (Makói Népszágy, 1946) 1947. április 11-én 20 óra 40 perckor indult el az első vonat a Pitvarosról kitelepített szlovákokkal. Reggel 6 órakor kezdték a berakodást és minden este 20 óra 40- kor indultak. Pitvarosról 2479

¹⁰ V.ö. Závada Pál: „Anyánk hív - megyünk” 2000, Budapest, 1991 16.o.

¹¹ Makói Népszágy, Makó, 1946. november 30., 4. o.

személy jelentkezett áttelepülésre. A 1947. május 25. Makói Népújságban olvashatjuk, hogy: „Tegnap éjszaka két órakor ment el az utolsó szerelvény Pitvarosról a kitelepülő szlovákokkal, ... Összesen 655 család ment el 2441 személy. Üres lakás maradt 457. Elvittek 150 lovat, 629 szarvasmarhát, 3.000 sertést, 212 juhot és kecskét, 8.219 tyúkot és pulykát, 1458 libát és kacsát. Magukkal vittek továbbá 2 traktort, 2 cséplőgépet, 176 ekét, 151 boronát, 29 vetőgépet és 152 kocsit és szekeret.”¹² (Makói Népújság, 1947)

Megérkezés

Az első Pitvarosra tartó szerelvény 1947. június 4-én 2 óra 50 perckor indult és 5-én 23 óra 57 perckor érkezett meg Párkány, Szob, Rákospalota, Szolnok érintésével.

Ükszüleim és dédapám az MA.97/2/8. számú szerelvénnel keltek útra¹³V.Ö.: (Béla, 1997), (Pál K. , 1992) 1947. június 20-án, 16 családdal együtt Szob határátkelőhelyről, a mezőhegyesi elosztó és letelepítő kirendeltségre irányították őket. A szerelvényük, melyen 63 személy utazott, június 22-én érkezett meg a Pitvarosi vasútállomásra. Nagy Ignácot és családját először, a 231-es számú házban helyezték el. N. G.: „Nagyszüleimet és édesapámat állataikkal és ingóságaikkal együtt a vasútállomásról a számukra kijelölt házhoz szállították. Ez az épület nem volt alkalmas arra, hogy benne állataikat el tudják helyezni (ezt az épületet később Egészségházzá alakították át), ezért kérvényezték, hogy olyan ingatlanba költözhessenek, ahol lovaikat, barmaikat, állataikat tartani, nevelni tudják és a magukkal hozott terményeket, gépeket, eszközöket, faárut, építőanyagot legalább részben el tudják helyezni. (Szerencsésebbek voltak, mint azok, akiket 50 kilós zsákkal toloncoltak ki, hiszen több vagon megtelepíthettek ingóságaikkal.) 3 nap után lehetőségük nyílt, hogy átköltözzenek a 228- as házba. Itt már volt istálló és magtár is. Ezt a költözést már saját erőből oldották meg, nagy örömeikre ebben segítségükre volt a korábban már családjával Pitvarosra áttelepített Margit lányuk és férje Rajmi bácsi is.”

O. K., adatközlőm, Pitvarosra érkezéséről így számolt be: „1947 tavaszán megkapták szüleim az értesítést, hogy számítsunk rá, hogy ki vagyunk jelölve áttelepítésre. Utána megkaptuk a fehér lapot, ami jelezte, hogy nagyjából mikor kell elhagynunk Vágfarkasdót (szülőfalu), s mi az, amit magunkkal vihetünk. Felszólítottak mindenkit, hogy rendezze adóját, esetleges tartozásait. Pont első osztályos lettem volna, de nem jártam iskolába, mert csak szlovák nyelvű iskola működött a faluban és én csak magyarul tudtam. 1947. december 10-én

¹² Makói Népújság, 1947. május 25. 1.o.

¹³V. ö. Angyal B. 1997 42. o., Komoly Pál: Pitvarosi Tanulmányok, Szeged, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1992, 206.o.

vaszárítottak be bennünket Negyed községben. A felkészülés során különböző ládába, tárolókba helyeztük el dolgainkat, ingóságainkat és bútorainkat előkészítettük a szállításra. Az állatainknak – mivel azokat is magunkkal hozhattuk – takarmányt, szalmát készítettünk. [...] Nagyanyámat, nagynénémmel együtt, már a nyáron áttelepítették, őket Nagybánhegyesre, a vágfarkasdiak túlnyomó része is ide került¹⁴. Nagyon emlékszem arra a napra, amikor december 17-én ideértünk, mert különböző okok miatt egy hétig mentünk. Az első helyen, ahova Pitvaroson „leraktak bennünket”, nem volt istálló, a jóságokat nem volt hova tennünk. Ezért állatainkat a fákhoz kötötték, a lovakat, a tehenüket, együtt a Szobon született kisbocijával, és a hó úgy szépen, mint december 17-én szokott már lenni nagy pelyhekben hullott. Édesanyámat, mindez már akkorra, annyira megterhelte, hogy idegileg összeomlott, attól féltünk, hogy elveszítjük, azonnal orvost kellett hozzá hívni. Édesapám kérte a hatóságot, hogy az állatainkkal csináljanak valamit, mert mi emberek csak megleszünk, megbújunk a házban, berakjuk a kályhánkat, és a magunkkal hozott tűzifával befűtünk, talán meg sem fagyunk, de az állatainkról gondoskodjanak. A hatósági emberek becsületére legyen mondván, intézkedtek is, kaptunk egy másik házat, azt, amelyben azután véglegesen, halálunkig éltek szüleim. Ehhez már tartozott egy kicsi istálló is, ahova be tudtuk préselni az állatainkat.”

Az ideérkező áttelepítettek, az otthonhagyott házaiknál sokkal rosszabb állapotú házakat kaptak, e miatt bele kellett törődniük, hogy életkörülményeik sokkal rosszabbak lesznek. Mátyusföld déli részén, és a Csallóközben élő emberek már kő/ téglaházakban laktak, ahol már padoltak voltak lakószobáik, sok helyen volt fürdőszoba. Állataikat, tágas istállóknak tartották, a települések villamoshálózattal rendelkeztek. Ha megnézzük az 1930-as népszámlálás pitvarosi lakóházakra vonatkozó adatsorát láthatjuk, hogy az 591 lakóházból 11 épült kőből vagy téglából (még a 2 %-ot sem éri el), a többi vályogból, vagy sárból (vert fal) készült, a házak helységei föld padlósak voltak, nem volt villamos hálózat se. Így nem csodálkozhatunk azon, hogy az áttelepített magyarok ettől is elkeseredtek. Mivel a kitelepülő szlovák lakosság utolsó transzportja már 1947. május 14-én elment, így az üresen maradt házakba beköltöztek a rágsálók és nagy károkat okoztak azokban. A rágsálók kiirtása még évekig adott feladatot az „áttelepített” kutyáknak, macskáknak. N. G.: „Gyermekkorom kedvenc játszópajtása Piszok (piszkosfehér színű közepes méretű keverék kutya) kiváló „pocokfogó” volt, édesapám

¹⁴ A vágfarkasdi áttelepítettek 22 településre kerültek, Pitvarosra 5 család került, Módosítanám, a szakirodalomként is felhasználható László Péter: Fehérlaposok könyvét, ahol csak 20 község szerepel és Pitvaros nincs e települések között.

elmondása szerint az ismerőseink is gyakran kölcsönkérték, hogy gyérítsék vele a patkányállományt.”

Ez úgysem maradhat így

A Csallóközből és Mátyusföldről elűzött, Magyarországra áttelepített emberek a szülőföldhöz való ragaszkodás vágyától vezetve mélyen hittek abban, hogy rövid idő múlva hazamehetnek, visszatérhetnek házaikba. Kis Mária Hortenzia iskolanővér így írt a gútaiakról: „Vallották magukról, hogy ők az igazi magyarok. *Sehol se beszillik a magyar nyévet olyan szípen mint münk. Münk vagyunk a nemzet!*” hangoztatták. Lelkük persze tele keserűséggel, a szlovákok megvetésével, akik miatt „földönfutók” lettek. Ott kellett hagyniuk a gazdag földet ezért a kopár vidékért, ahol még gyümölcs sincs.”¹⁵ (Hortensia) A házakat és a vidéket nem érezték a sajátjuknak. A visszatérésükbe vetett hitük a temetkezési szokásaikban is megnyilvánult. Első halottaik sírját úgy alakították ki, hogy a sírgödör oldalát felfalazták, vagy feldeszkázták, kevésbé a koporsó magassága fölé. A temetéskor erre a „falazatra” a leeresztett koporsó felett deszkákat fektettek keresztbe, majd erre lapátolták vissza a földet. Ezzel az volt a céljuk, hogy ha megjön a hír, hogy visszaköltözhetnek, a halottjukat is vihessék magukkal haza. Még ükmamámat is ilyen módon temették el 1952-ben. A hitüket az táplálta, hogy megélték az igazságtalan Trianoni döntés után, hogy szülőföldjük 1938-ban, visszatért Magyarországhoz. V. J. né: „Édesanyámék még májusban jöttek át, nagybácsim pedig azt mondta anyámnak: „Á ne vidd a lánykákat, ősszel úgy is jönnek az amerikaiak.” A baranyai németek helyére telepített magyarok is ugyanígy gondolkodtak. Gy. G.: „Édesapám mondta: Jó lesz nekünk Tótfűn a legkisebb ház is, ez nem maradhat így, jövőre már mehetünk is vissza, addig kibírjuk itt is.”

Áttelepítettek és a római katolikus egyház

Pitvarosra, az alábbi helyiségekből telepítettek át magyarokat: Gúta, Vízkelet, Pozsonyvezekény, Hidaskürt, Negyed, Tallós, Királyrév, Alsószeli, Felsőszeli, Vágfarkasd, Kossuth¹⁶. Az áttelepülők szinte teljes egészében római katolikus vallásúak voltak. A távozó szlovákok ágostai hitvallású evangélikusok voltak. Így jelentősen megváltozott Pitvaroson a felekezetek lélekszáma. Az áttelepített magyarok nem csak az őket elűldöző csehszlovák kormányra, hanem a magyar kormányra is haragudtak, mert úgy érezték, hogy nem védte meg őket az áttelepítés tragédiájától. Minden reményük az Istenbe vetett hitük volt és a katolikus

¹⁵ Kiss Mária Hortenzia: A „Nemzet”, Kézirat, 1. o.

¹⁶ László Péter: Fehérlaposok könyvét szintén kiegészítem, hogy Vízkeletről, Hidaskürtről, Negyedről, Tarlósról, Királyrévről, Alsószeliből, Felsőszeliből, Kossuthról is érkeztek áttelepítettek Pitvarosra.

egyházban nem is kellett csatlakozniuk. Mindszenty József bíboros 1947. július 19-én már vigasztaló levelet írt az áttelepítetteknek. „Kedves Híveim! A főispán úr által küldött üdvözlő szomorú szívvel vettem. Imádkozom, hogy gútai otthonotokba, ezeréves ősi földetekre mielőbb visszatérhessetek. Főpásztori áldását küldi, Esztergom, 1947. július 19. + József, bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek”¹⁷. Pitvaros, a Makói Esperesi Kerület és a Csanádi Püspökség fennhatósága alá tartozott, ekkor megyéspüspöke dr. Hamvas Endre, esperese pedig dr. Csepregi Imre volt. Csepregi Imre 1947. június 11-ei naplóbejegyzésében ezt írta: „jött a kocsi Pitvarosról, ahová Havadi Ferenc plébános és Gyurkovics Béla segédlelkész társaságában mentünk, hogy az új telepes magyarokat meglátogassuk. Odaérve Farkas postamestert kerestük fel, odagyűltek sokan, és velük beszélve vigasztaltam, hogy a püspök úr megbízásából is jövök (mert Havadi Ferenc plébánoshoz intézett levélből megtudtam, hogy ezzel külön is megbízott a püspök úr), és hogy meg fogjuk szervezni az egyházközséget, rendezzük az iskolát (esetleg apácákkal), és gondoskodás történik istentisztelet tartásáról (Gyurkovics úrnak már meghagyta püspök úr, hogy vizsgák után künn töltsen ideje nagy részét, amire vállalkozik is, ebben kezére jár a jóindulatú postamester és családja, akik szobát már fel is ajánlottak neki). Havadi gondolatára levelet írtunk – sokak aláírásával – a gútai esperes úrhoz, hogy juttasson ide az ottani templomi felszerelésből, és küldje el a legközelebbi áttelepülőkkel. Megtekintettem a kápolnául szolgáló iskolát is, amely állami iskola [...] Elvezettek egy házhoz, melyet lelkészlaknak szemeltek ki; de ez is vert falú, nem egészen alkalmas helyen.”¹⁸ (202ht) Másnap az alábbi bejegyzést tette: „felmentem a vármegyei főügyész úrhoz, vele pedig az alispán úrhoz a pitvarosi telepesek ügyében. Kértem, vezessék be a villanyt a községbe, juttassák őket mielőbb földhöz, hogy dolgozhassanak, és kérdeztem a templomra nézve, mi a helyzet? Elmondta, hogy Pitvaroson 2900 lakos volt tót, ezekből 500 lélek visszamaradt, határa 2000 hold volt, de kapott Mezőhegyesből 1200 holdat. [...] A templom visszamarad a tótoknak. A római katolikus telepesek részére már jelöltek üres telket, és szó van lelkész- és kántorházzal. [...] Alispán úr kezére jár a telepeseknek, amire külön kértem is.”¹⁹ (202ht) Csepregi Imre a járási főjegyzőt, Kis Károlyt is megkereste, aki az alábbiakat közölte: „ismét jöttek magyarok, és jönnek még, de nem sokan, és hogy bizony az ottmaradt 500 tót kapja a legtöbb földet, az új telepeseknek kevés jut, [...] nagy gond a takarmány előteremtése, és sajnálni lehet, hogy itt nincs legelő és

¹⁷ A levél eredetiben nem maradt fenn (feltehetően megsemmisült), szövegét a Historia Domusba jegyezték föl, onnan idézem, köszönet dr. Kasuba Róbertnek, hogy rendelkezésünkre bocsátotta

¹⁸ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

¹⁹ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

*kaszáló, mint volt Gután. Egyébként ő is kimegy a telepések közé, hogy irányítsa és lelkileg vigasztalja őket, mert erre szorúlnak.*²⁰ (202ht) Az esperes beszámol arról is, június 20. bejegyzésében, hogy Pitvarosra érkezett „*Gutáról egy Czigány nevű káplán az áttelepültek vigasztalására. [...] nem jöhet ide (végre Pitvarosra) addig, míg főhatósága vele nem rendelkezik, és csak egy hívő is marad Gután. Czigány káplán szerint a legjobb gutaiak kerültek Pitvarosra.*”²¹ (202ht) Beszámol arról, hogy dr. Hamvas Endre úgy intézkedett, hogy Gyurkovics Béla káplán foglalja el a lelkészlakást Pitvaroson és lakjon hívei között. Gondot jelentett Pitvaroson az is, hogy a temető az evangélikusoké volt. Július 1-én temette el Csepregi Imre naplója szerint az első áttelepített halottat Makón. Később egyezség született, hogy katolikusokat is temethessenek a temetőbe. Hamvas Endre püspök először augusztus 10-én látogatott el Pitvarosra. Pásztori látogatása során azt mondta, hogy még nem tud állandó lelkészt küldeni, s meg kellene várni, hogy valamelyik településről nem telepítenek-e át lelkipásztor.²²V.Ö.: (202ht) A lelki gondozást a püspök végül Debreczeni Kálmán ny. tábori esperes kinevezésével oldotta meg 1947. november 1-től. O. K.: „Kálmán atya katonai egyenruhát hordott, melyen nem voltak rangjelzések. Szigorú tekintetű ember volt.” Debreczeni Kálmánnak nem sikerült megtalálnia a hangot az áttelepítettekkel, többször is benyújtotta lemondását, végül a püspök 1948. április 21-én elfogadta azt. Az ő lelkészségének ideje alatt alakult meg a pitvarosi egyházközségi képviselőtestület. Ennek világi elnöke sok évig űkapám volt. A hívők a település arculatát is megpróbálták katolikussá formálni. Engedélyeket szereztek be köztéri keresztek állítására. 1948 május 5-én a bérmlás után áldotta meg a püspök az első keresztet, amelyhez a faanyagot űkapám biztosította, és k Szerencsés Imre faragta ki. A corpus Pesten készült. 1948. május 17. hatállyal Kis Ferencet nevezi ki Pitvarosra plébánosnak a püspök úr. Az ő működése viharosan indult, mivel egy felbolydult közösséget örökölt, egy olyan településen, ahol ellenséget látnak egymásban a különböző felekezetű és nemzetiségű emberek, akiknek világnézete is más volt.

A baloldali eszmékben hitt az itt maradt szlovákság egy része, korábban „kis Moszkvának” is nevezték Pitvarost. 1944 október elején a Magyar Honvédség az egész falut kiürítette és lakóit Nagyszénásra telepítették át. Ennek igazi oka az volt, hogy a harcok során a

²⁰ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

²¹ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

²² v.ö. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

szovjet csapatokat támogatták. Bondor Vilmos beszámol róla, hogy a falu lakói megtámadták az ott állomásozó honvédeket is. Az egyik főhadnagy úgy sebesült meg, hogy saját házigazdája lőtt rá²³V.Ö.: (Vilmos, 1994) Az 1947-es országgyűlési választásokon Pitvaroson az MKP kiemelkedő eredményt, 76,6 %-ot ért el (az áttelepített magyarok nem vehettek részt a választáson).

1948. május 23-án Mindszenty József Makóra látogatott. *„Ebéd után a plébánián a pitvarosiak jelentek meg előtte, akiket vigasztalt, mint volt híveit, akiket a szlovákok kiűldöztek ősi jogos fészkeikből. Majd az időközben ideérkezett Kiss Ferenc lelkészt is, aki a bíborost hívei nevében köszöntötte, magával vitte autón Pitvarosra, hogy az otthon-maradottakat is lássa.”*²⁴ (202ht) A postamestert, Farkas Józsefet telefonon értesítették, hogy a hercegprímás Pitvarosra látogat. Az otthonmaradottak között a hír „futótűzként” terjedt. A megérkező hercegprímást közel 700 híve várta, az evangélikus templom előtti téren. Ahol ükapám, Nagy Ignác köszöntötte az áttelepítettek nevében, és külön köszönetet mondott azért, hogy szíven viseli sorsukat. *„A hercegprímás itt arra buzdította a hívőket, hogy legyenek apostolok, példaadóan erkölcsös életükkel, tiszta családi szentélyükkel, ragaszkodásukkal a hithez és az Egyházhoz. Legyenek mélyen alázatosak a megpróbáltatásban. A szenvedést Isten vagy gyógyító büntetésként adja, vagy azért, hogy érdemet, kegyelmet szerezzünk vele mások és magunk számára. Ha elfogadjuk, jobbra tehetjük vele a világot és a jövőt. Búcsúzásul főpásztori áldását adta mindannyiukra és elénekelte velük együtt a magyar himnusz.”*²⁵ (Új Ember, 1948)

Templomépítés

Pitvaroson a szentmiséket az állami iskola két egybenyitható osztálytermében tartották. Mindenki tudta, hogy ez a „kényszermegoldás” több ok miatt sem tartható fenn sokáig. A misézőhely befogadóképessége kicsi volt a hívők számához képest. A másik ok, hogy bármikor kitilthatták őket az iskolából. *„A kommunizmus pedig haladt a maga útján.”*²⁶ (Hortensia) ahogy a plébános testvére fogalmazott. A megyéspüspök utasította Kis Ferencet, hogy tárgyaljon az evangélikusokkal arról, hogy adjanak helyet templomukban misézésre. Az áttelepítettek ezt másként gondolták: *„Hogy mink a tótok templomába menjünk??! Olyan nincs!”*²⁷ (202ht) Kis Ferenc több lehetőséget is megvizsgált, úgy látta, hogy az ügy csak új templom építésével

²³ v. ö. Bondor Vilmos: A világégés hadszínterein, Zrínyi Kiadó Budapest, 1994, 192-193. o.

²⁴ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm (u.m. 2020 december 12)

²⁵ Új Ember 1948. május 30. 3.o.

²⁶ „Nemzet” 4. o.

²⁷ „Nemzet” 4. o.

oldható meg. Ezért a plébánia épülete melletti telekre beszerezte az építési engedélyt. „Amikor meghallották, hogy új templom épül, Zsíros Mária szomszédasszony átment a plébánoshoz. - Igaz, hogy új templomot akar építeni? – Igaz. – Most?! – Lehet, hogy holnap elpuffan: mehetünk haza.”²⁸ (Hortensia) A képviselőtestület sem támogatta az ügyet, de végül beleegyezett, hogy a beszerzett anyagot építsék be, és ha lesz lehetőségük, akkor folytassák a munkát. A folytatásra lett lehetőség, a hívek pénzzel, rengeteg munkával, önfeláldozással, segítséggel álltak az ügy mögé. Plébánosuk is fáradhatatlanul tevékenykedett. Az együtt végzett munka összekovácsolta a különböző falvakból áttelepítetteket egy közösséggé. Hamvas püspök úr 1950. április 2.-ra tűzte ki a templom felszentelését. Intézkedett arról is, hogy „ha ő akadályozva volna akkor a makói esperes szentelje föl. És ha az is akadályozva volna akkor a pitvarosi lelkész, de a szentelésnek meg kell történnie.”²⁹ (Hortensia) Éppen időben, hiszen egy év múlva már nem készülhetett volna el. Természetesen a templomot, mint a gútait is Nagyboldogasszony tiszteletére szentelték.

Iskola

„Pitvaroson csak szlovák iskola működött, még a magyar gyerekeknek is oda kellett járniuk.”³⁰ (Kis Újság, 1947) A falu lakói elhatározták 1944 novemberében, hogy „az addigi magyar nyelvű tanítás helyett szlovák nyelvű tanítást fognak bevezetni. [...] „magyarul egy szót sem”. Ha ez persze túlzás is volt, azért még megvalósult. Egy gyűlésen pl. a makói szovjet parancsnok is kijelentette, hogy az állam nyelvét pedig tanulni kell. Ilyen légkörben került sor a tanév megnyitására 1944 decemberében. Mivel a magyar tanítók a front közeledtével szétszéledtek, ki hazament a szüleihez, ki bevonult katonának, csak egy tanító tartott ki végig a pitvarosi nép mellett, özv. Tóth Józsefné, kinek saját háza volt Pitvaroson.”³¹ (202ht1) A helyzet jelentősen megváltozott 1947 őszére, hiszen az áttelepített magyar családokban sok iskolás korú gyermek volt. dr. Csepregi Imre makói esperes már rendezni kívánta az iskola ügyét még 1947. június 11-ei látogatásakor. Apácák nem érkeztek Pitvarosra, de a kitelepítetteket szállító harmadik transzporttal jött Őszi Istvánné szül. Varga Gizella tanítónő. Férje a szovjet hadifogságból szabadulva szintén Pitvarosra jött. Akár csak Néveri Terézia és Szépe Gabriella is. 1947. szeptember 26-án így ír Csepregi Imre: „Hallomás szerint a Mészáros leányt küldi ki

²⁸ „Nemzet” 5. o.

²⁹ „Nemzet” 9. o.

³⁰ Kis Újság, 1947 április 12. Budapest, 1. o.

³¹ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhzartortenet/Makoi_kereszteny_fuzetek/pages/029/001_otven.htm (u. m. 2020 december 12)

az állami tanfelügyelőség Pitvarosra tanítani.”³² (202ht) Ez valóban így történt és a „Mészáros lány” pedig az én dédanyám, Mészáros Rozália volt. Az iskola tantestülete, melynek ő is tagja volt, emberpróbáló feladat elé került. Ugyanis Csehszlovákiában 1945 szeptemberében már nem nyíltak meg a magyar iskolák, csak szlovák nyelven tanítottak a magyar lakta vidékre érkezett szlovák pedagógusok. Ennek az lett a következménye, hogy a szlovákok nem tudó diákok, vagy nem jártak iskolába, vagy nem vették fel őket, vagy ha jártak az iskolába, ott nem értettek meg semmit. Nekik 2 tanév teljesen kimaradt. O. K.: „Mivel mi decemberben érkeztünk, én csak januárba kezdtem el járni első osztályba, de egy félév alatt sikerült elsajátítanom az első osztály anyagát. Köszönet a tanítóknak, akik erőt, energiát nem kímélve próbálták pótolni a lemaradásainkat.” Nem csak a Viharsarokba telepítetteknek kellett rövidebb idő alatt több osztály anyagát megtanulnia. Baranyában is előfordult az ilyen. Sz. L. adatközlő: „Beíratk az engem a szlovák iskolába, de tulajdonképpen nem oda, hanem a magyar tanítónéni lakásába jártunk. Ő rendszeresen elhívott bennünket és ott számoltunk, olvastunk. Átkerülve összehívtak bennünket az iskolába és a tanítók, tanárok mondták: - Na gyerek, olvassál, számoljál, írd. Ennek alapján mondták: - Elsőbe mész, harmadikba mész, másodikba mész. Függetlenül attól, hogy hány éves volt az illető. Később aztán az idővesztésbe került gyerekeknek szerveztek úgynevezett „ugratókat”, ami azt jelentette, hogy két évet egy év alatt végzett el az illető. Én is a hetediket és a nyolcadikat így végeztem el.” Nem minden áttelepített magyar diák volt ilyen szerencsés. Az olyan településeken, ahova csak néhány családot telepítettek ott az iskolában nem foglalkoztak a felzárkóztatásukkal. P. Á. adatközlő: „Jártam a telepítés előtt Csehszlovákiában is iskolába, de nem értettem a nyelvet, így alig tanultam valamit. Magyarországon nem sikerült pótolnom a kiesett éveket, végül is Dombóváron az asztalos szakmát tudtam megtanulni.”

A pitvarosi iskoláról ezt írta dr. Csepregi Imre, „*a hittanvizsga 3/4-re véget ért; sok gyermek volt a 7 osztályban helyes és jó gyermekek. A tantestület tagjai jók, és a lelkész kezére járó római katolikus vallásúak.*”³³ (202ht) Arról pedig, hogy ezek a pedagógusok, nem csak tanítottak, de neveltek is O. K. adatközlő ezt mondta: „Első osztály vége felé Néveri Terike tanítónéni ezt mondta: Na most gyerekek az igazgató úr fog jönni és szabad beszélgetés lesz. Az igazgató ú leült a terem közepén és mi körbevettük. Mindenki mesélt arról, hogy otthon hogyan mennek a dolgok és nagyon felszabadult volt a hangulat. Megszólított egy csendesebb

³² https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm(u.m. 2020 december 12)

³³ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm(u.m. 2020 december 12)

fiút az igazgató. – Te, Misikém miről fogsz nekünk mesélni? Misi szép gútaiasan el kezdte mondani. – Hát mink még csak megvónánk de idisanyám sokszor ríl. – Hát miért sír a te édesanyád? Kérdezte a drága igazgató úr. – Hát azt mondja, hogy azért ríl, mert nem tud kimönyni a temetőbe a szülémék sírjához, mer a szülémék Gútán vannak eltemetve. Nagycsend lett, mindenki hallgatott, mikor kisvártatva az igazgató úr megszólalt és azt mondta. – Hát Misikém mindig fogadjatok szót édesanyátoknak, és szép szóval vigasztaljátok és majd nem fog sírni.”

Beilleszkedés

A fiatalok könnyebben beilleszkedtek, de (O. K.): „a felnőtteknek viszont nagyon nehéz volt. Haláluk órájáig mindig fájlalták, hogy mi történt velük és hogy történhetett ez meg. Az áttelepítetteknek az idő múlásával bele kellett törődniük, hogy ezt nem csinálják vissza.” Sz. L. adatközlő Nagynyárádról meséli: „Nálunk a faluban a különböző nemzetiségi feszültségek nem jöttek annyira a felszínre, mint a szomszédos falukban, ahol nagyon sok más területről betelepített emberek is éltek”. O. K. adatközlőm szintén a beilleszkedésről: „Idekerült a faluba egy nagyon aranyos katolikus plébános (Kis Ferenc), akinek sikerült összefognia a felvidéki katolikusságot. Ezzel sokat könnyített a lelkivilágukon, hogy el tudták fogadni a sorsukat. Majd beletörődtek, hogy ez megváltoztathatatlan. Mi fiatalok azért összebarátkoztunk a szlovák gyerekekkel, szomszédokkal, mert a gyerek az olyan, hogy könnyebben felszabadul.” Az én dédszüleim 1949-ben házasodtak össze, tudomásunk szerint dédapám volt az első, aki nem áttelepített lányt vett Pitvaroson feleségül. A faluban az első vegyesházasságot a néptáncsoport két fiatal tagja kötötte, szüleik ellenkezését hosszú kitartással és sok veszekedéssel legyőzve. Házasságot még a hetvenes évekig 95 %-ban az áttelepítettek egymás között kötöttek.

Sok szomorúságot okozott az áttelepítetteknek, illetve a szülőföldön maradottaknak, hogy közvetlen hozzátartozóik temetésén nem tudtak részt venni. Ükmamám temetésén József fia sem tudott részt venni. O. K.: „Szinte majdnem minden családban előfordult, hogy idős hozzátartozók, akik ott maradtak elhunytak, 1952-ben az én anyai nagyanyámmal is ez történt. Édesanyám nem tudott elutazni, mert nem volt útlevele, ekkor mi még nem voltunk magyar állampolgárok.” Mivel az áttelepítettek nem utazhattak vissza szülőföldjükre és a rokonok se látogathattak ide és egy ideig levélben sem tudták a kapcsolatot tartani egymással. Hitük alapján úgy gondolták, hogy az imán keresztül össze tudnak kapcsolódni. Az imát szentmise közben, a II. Vatikáni Zsinatig az Úrfelmutatáskor mondták, majd miután az előírások változtak, jelenleg a hívek a pappal a purifikáláskor imádkozzák azt már több mint 72 éve. Az ima szövege: „Ó

édes Jézus, ó kegyes Jézus, ó irgalmas Jézus. Imádlak lelkem mélyéből, szeretlek tiszta szíveimből. Neked élek, Neked halok, életemben és halálomban édes Jézus tied vagyok.”

Összegzés

A lakosságcsere nem azoknak fájt, akik beleegyeztek, hanem azoknak, akiket akkorra már a csehszlovák vezetés lenézett és kívülállónak tekintett. N. A. né: „Mivel apósomék elutaztak ezért a házpásztor személyét mi láttuk el. Egyszer csak megáll egy autó a kapu előtt, kiszáll belőle egyidősebb hölgy és három fiatal kísérője. A hölgy megkérdezte, hogy bejöhet-e megnézni azt a házat, ahol született és kislánként nevelkedett. Elmondta, hogy hogy nézett ki a porta, mikor 1947- ben szüleivel áttelepültek Szlovákiába, mesélt arról is, hogy a nekik tett ígérek nem valósultak meg, hiszen a parasztságot térszékbe szervezték. Édesapja Csehországba költözött és földművesből gyári munkássá vált.” A következőt pedig N. M. mondta, mikor érdeklődtem ükszüleim tanyájáról: „A Magyarországról érkezett szlovák nemzetiségű Braun családot telepítették a házba. Ők nem tudták, hogy hogyan kell itt gazdálkodni. A gyümölcsfák tönkrementek, az épületek egyre rosszabb állapotba kerültek. Nem érezték itt jól magukat, ezért néhány év után tovább álltak és csak pusztulás maradt utánuk.”

Azokban az emberpróbáló időkben, mikor a lakosságcsere zajlott az azt elszenvedőknek sikerült embereknek maradniuk. N. A. elmondta, hogy „Édesapám sokszor elmesélte, hogy amikor az állomásról beköltöztették őket a faluba, az állataik ellátásához kezdett. A szomszédban élő, vele egykorú szlovák legény önként segítségére sietett, ő itatta meg lovaikat, barmaikat, ez akkor nagyon jó esett neki.”

„A Szovjetunió többszöri közbelépésére Csehszlovákia az 1948 februárjában történt csehszlovákiai kommunista hatalomátvételt követően rövid időn belül lezárta a beneši dekrétumokhoz kötődő, nyíltan kisebbségellenes periódust. Az 1948. október 25-i 245. számú törvény, hűségeskü letétele után biztosította a magyar nemzetiségű személyek részére az állampolgárság visszaadását. Magyarország és Csehszlovákia 1949. július 25-én a csorbatói jegyzőkönyvben megállapodott abban, hogy a Magyarországra kitelepített csehszlovákiai magyarok vagyonának fejében Csehszlovákia elengedi Magyarországnak a békekonferencián meghatározott 30 millió dolláros háborús jóvátétel még esedékes részeit. A csehszlovákiai magyarok vagyon- és jogfosztással, valamint kitelepítéssel való fenyegetésekkel kikényszerített reszlovakizációs nyilatkozatait azonban csak 1954-ben érvénytelenítették.”³⁴ (László, 2016)

³⁴ Szarka László: Multietnikus nemzetállam, Kalligram, Budapest, 2016

Gútán a mai napig 80%-os többségben élnek magyarok. Pitvaroson 2011-ben 77 szlovák élt, a falu 5%-a³⁵ (202ht2). Pitvaros és Gúta között virágzó testvérvárosi kapcsolat áll fenn. Az áttelepített és szülőföldjükön maradt magyar családok tagjai máig ápolják rokoni kapcsolataikat.

Írásomban nem ellenségeskedést akartam szítani, hanem az események pontos lefolyását kutattam. Emléket szerettem volna állítani tragikus sorsuk bemutatásával azoknak az embereknek, akik átérték az Csehszlovákia területén zajlott magyarüldözést és az áttelepítést.

³⁵ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_06_2011.pdf (u.m. 2020 december 12)

Felhasznált irodalom

Angyal B. 1997 Angyal Béla: Gúta 1945-1949, Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1997

Angyal Béla: Kisalföldi tanyák, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja- Komárom, 2012

Bondor Vilmos: A világégés hadszínterein, Zrínyi Kiadó Budapest, 1994

Dáczér Károly: Kamarai dohánykertészségek telepítése a Dél- Alföldön, Csongrád Megyei Levéltár, 1998

Gulyás László: Edvard Benes Közép-Európa rossz szelleme, Attraktor, Máriabesnyő, 2017

Kiss Mária Hortensia: A „Nemzet”, Kézirat

Kis Újság 1947 április 12. Budapest

Komoly Pál: Pitvarosi Tanulmányok, Szeged, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1992

László Péter: Fehérlaposok, Völgysegi Tájkutató Alapítvány, Szekszárd 2005

Makói Népujság 1945. június 27, 1946. november 30, 1947. május 25, Makó

Szarka László: Multietnikus nemzetállam, Kalligram, Budapest, 2016

Új Ember 1948. május 30, Budapest

Vadkerty Katalin: A kitelepítéstől a reszlovakizációig, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony 2007

„Vonatok északra és délre” A második világháborút követő szlovák- magyar lakosságcsere története és következményei, Nógrád Megyei Levéltár, Salgótarján, 2010

<https://adatbank.sk/dokumentum-kategoriak/a-lakossagcsere-kereteben-magyarorszag-i-attelepitesre-kijelolt-szlovakiai-magyarok-nevjegyzekei-1946/>

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/Makoi_kereszteny_fuzetek/pages/029/001_otven.htm

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_06_2011.pdf

www.youtube.com/watch?v=DrGWYJQYidM

Hivatkozások

(dátum nélk.). Forrás: www.youtube.com/watch?v=DrGWYJQYidM

(dátum nélk.). Forrás:

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/dr_csepregi_imre_naplo_2_1947_1948/index.htm

(dátum nélk.). Forrás:

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/Makoi_kereszteny_fuzetek/pages/029/001_otven.htm

(dátum nélk.). Forrás:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_06_2011.pdf

(1946. november 30). *Makói Népujság*, old.: 4.

(1947. május 25). *Makói Népujság*, old.: 1.

(1947. április 12). *Kis Újság*, old.: 1.

(1948. május 30). *Új Ember*, old.: 3.

Béla, A. (1997). *Gúta 1945-1949*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum.

Hortensia, K. M. (dátum nélk.). *A Nemzet*. Kézirat.

László, S. (2016). *Multietnikus nemzetállam*. Budapest: Kalligram.

Makói Népujság 1945. június 27, 1. s. (1945. június 27). *Makói Népujság*, old.: 3.

Pál, K. (1992). *Pitvarosi Tanulmányok*. Szeged: Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága.

Pál, Z. (2000). *Anyánk hív - megyünk*. Budapest: 1991.

Vilmos, B. (1994). *A világegés hadszínterein*. Budapest: Zrínyi Kiadó.

Névjegyzék

Gy. G. Győrfi Gábor (szül. Nádszeg 1936 -Pécs 2019), (rögzített telefonbeszélgetés) interjú ideje: 2019. augusztus 1.

N. A. Nagy András (szül. Makó 1958-), (videó) interjú ideje: 2020. január 8

N. A. né Nagy Andrásné (szül. Pécs 1955-), (videó) interjú ideje: 2020. január 9

N. G. Nagy Gábor (szül. Makó 1950-), (videó) interjú ideje: 2019. december 15

O. K. Oláh Kálmán (szül. Vágfarkasd 1941-), (videó) interjú ideje: 2019. október 26

P. Á. Papp Ármin (szül. Királyrév 1937-), (rögzített interjú) interjú ideje: 2019. szeptember 8

Sz. L. Szépe Lőrinc (szül. Nádszeg 1938-), (videó) interjú ideje: 2019. július 20

V. J. né Varga Jánosné Szabados Ilona (szül. Felsőszeli 1932-), (rögzített telefonbeszélgetés) interjú ideje: 2019. szeptember 6